

УДК 342.821

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.22>

## **ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ**

**Марцеляк О. В.,**

*доктор юридичних наук, професор,  
провідний науковий співробітник Інституту  
держави і права імені В. М. Корецького НАНУ  
ORCID: 0000-0001-6686-0255*

**Марцеляк С. М.,**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри порівняльного і європейського  
права ННІ міжнародних відносин Київського  
національного університету ім. Тараса Шевченка  
ORCID: 0000-0003-1428-115X*

**Марцеляк О. В., Марцеляк С. М. Електронне голосування: зарубіжний досвід та проблеми його впровадження в Україні.**

В статті відзначається, що сучасний рівень науково-технічного прогресу у світі та в Україні сприяє широкій інформатизації суспільства, яка, у свою чергу, стимулює проникнення інформаційно-комунікативних технологій у різноманітні сфери суспільних відносин. Не винятком є сфера виборів, які за своєю природою характеризують ступінь народовладдя в країні, спрямовані на реалізацію установчої влади народу, забезпечення активної участі громадян у політичному житті країни, створення умов для подолання відчуження громадян від влади. Сьогодні, виходячи з рівня науково-технічного розвитку вітчизняними політиками, представниками громадськості, науковцями все частіше актуалізується питання впровадження електронної демократії та використання інноваційних технологій голосування при формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. В роботі аналізується досвід використання електронного голосування громадян у розвинутих демократичних країнах.

Робиться висновок, що вітчизняними парламентаріями при вирішенні питання впровадження електронного голосування в Україні, по-перше, мають бути взяті до уваги міжнародні документи, які передбачають, впровадження електронного урядування, що ґрунтується на сучасних досягненнях інформаційних технологій та передбачає формування ефективної електронної платформи комунікації у трикутнику «держава – суспільство – людина»; розкривають природу самої електронної демократії як компоненту реалізації демократичного конституційного ладу в умовах сучасного інформаційного суспільства, сприяють інноваціям та зміцненню демократії; по-друге, враховувати той фактор, що сьогодні в Україні, на жаль, ще немає відповідних умов для імплементації системи голосування через Інтернет. Це доцільно робити тоді, коли в нашій країні буде розроблено належної якості апаратне та програмне забезпечення для електронного голосування, матиме місце достатня поширеність Інтернету та можливість користуватися його послугами у широкій масі населення, а у виборців буде достатня довіра до такої форми голосування.

**Ключові слова:** народовладдя, демократія, виборче право, виборці, вибори, права виборців, голосування, електронне голосування, інноваційні технології голосування, електронна демократія.

**Martseliak O.V., Martseliak S.M. Electronic voting: foreign experience and challenges of its implementation in Ukraine.**

The article notes that the current level of scientific and technological progress in the world and in Ukraine contributes to the widespread informatization of society, which, in turn, stimulates the penetration of infor-

mation and communication technologies into various spheres of public relations. The sphere of elections is no exception, which by their nature characterize the degree of democracy in the country, are aimed at implementing the constituent power of the people, ensuring the active participation of citizens in the political life of the country, creating conditions for overcoming the alienation of citizens from the government. Today, based on the level of scientific and technological development, domestic politicians, representatives of the public, and scientists are increasingly addressing the issue of implementing electronic democracy and using innovative voting technologies in the formation of representative bodies of state power and local self-government. The paper analyzes the experience of using electronic voting by citizens in developed democratic countries.

It is concluded that when deciding on the issue of introducing electronic voting in Ukraine, domestic parliamentarians should, firstly, take into account international documents that provide for the introduction of electronic governance, which is based on modern achievements of information technologies and involves the formation of an effective electronic communication platform in the triangle “state – society – person”; reveal the nature of electronic democracy itself as a component of the implementation of a democratic constitutional order in the conditions of a modern information society, contribute to innovation and strengthening democracy; secondly, take into account the factor that today in Ukraine, unfortunately, there are still no appropriate conditions for the implementation of a voting system via the Internet. This is advisable to do when our country has developed hardware and software of appropriate quality for electronic voting, there will be sufficient prevalence of the Internet and the ability to use its services among the broad masses of the population, and voters will have sufficient trust in this form of voting.

**Key words:** electoral law, voters, elections, voter rights, voting, electronic voting, innovative voting technologies, electronic democracy.

**Постановка проблеми дослідження.** На сучасному етапі національного державотворення й надалі доволі актуальною залишається проблема реалізації конституційного принципу народовладдя, який ґрунтується, перш за все, на визнанні українського народу носієм суверенітету і єдиним джерелом влади, коли він уособлює собою найвищу та первинну владу. Особливо в цьому плані виділяється проблема виборів, оскільки здійснення державної влади потребує постійного, періодичного формування представницьких органів влади та органів місцевого самоврядування. Вони мають основоположне значення для забезпечення легітимності державної влади, становлення й розвитку громадянського суспільства, стабільності конституційного ладу та наступності влади народу, формування державності на демократичних, правових засадах. Інститут виборів забезпечує репродукцію, оновлення органів державної влади та місцевого самоврядування на демократичних засадах, їх ротацію відповідно до волі українського народу. Тобто завдяки виборам фактично здійснюється публічне політичне відтворення самої української держави.

В той же час розпочата росією війна проти нашої держави актуалізувала цілий ряд питань у сфері виборів, які потребують свого теоретичного опрацювання та практичного вирішення завдяки виробленню спочатку відповідної правової доктрини з цих питань з подальшим виведенням їх із теоретичної площини в практичну із спрямуванням на вироблення низки рекомендацій практичного характеру щодо удосконалення виборчого законодавства України. В такому аспекті слід звернути увагу, що військова агресія проти України має наслідком велику кількість наших співгромадян, які змінили свої виборчі адреси – стали військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами, отримали статус біженців за кордоном. Натомість актуалізація проведення в Україні перших повоєнних виборів ставить на порядок денний питання як голоси цих виборців мають бути реалізовані під час виборчої кампанії. Воно вимагає адекватного правового вирішення в рамках виробленого світовою спільнотою міжнародних виборчих стандартів і впровадження електронного голосування розглядається як один з варіантів такого вирішення цієї проблеми. За цих обставин як в теоретичному, так і в праксеологічному аспектах питання впровадження та розвитку в Україні електронного голосування є актуальним та таким, що відповідає потребам часу.

**Метою статті є** вивчення передової зарубіжної практики впровадження електронного голосування на виборах і окреслення організаційно-правового механізму імплементації цього досвіду в нашій країні при формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких основних завдань: розкрити роль виборів в національному процесі державотворення; проаналізувати вироблені міжнародною

спільнотою стандарти електронної демократії; охарактеризувати існуючі в зарубіжних країнах моделі електронного голосування; оцінити вітчизняне законодавство щодо врегулювання інформатизації та цифровізації суспільства; обґрунтувати доцільність і ризики запровадження в Україні електронного голосування.

**Огляд літератури.** Вибори як форма демократії та інститут народовладдя були в полі зору значної кількості вітчизняних науковців (О. Батанов, Ю. Ключковський, А. Крусян, В. Нестерович, І. Панкевич, О. Скрипнюк, В. Сьрьогін, В. Шаповал та ін.), праці яких є надзвичайно вагомими науковими здобутками з цього питання. Однак з огляду на сферу наукових інтересів та предмети наукових досліджень зазначених вчених нами все ж вбачається потреба в окремому дослідженні правової природи виборів через призму впровадження електронного голосування як інструменту електронної демократії.

**Виклад основного матеріалу.** Вибори виступають важливою формою демократії, завдяки чому забезпечується легітимність державної влади. Вони характеризують ступінь народовладдя в країні, спрямовані на реалізацію установчої влади народу, забезпечення активної участі громадян у політичному житті країни, створення умов для подолання відчуження громадян від влади. В цілому за допомогою виборів громадяни можуть реалізувати своє право на управління державними справами, на формування системи влади. Вони являють собою один з істотних елементів політичного самоствердження громадян, юридичного визнання за ними права брати участь у формуванні представницьких органів державної влади та місцевого самоврядування. Саме завдяки виборам вирішується питання щодо шляхів подальшого розвитку країни, визначаються політичні та державні лідери.

В той же час, сьогодні в умовах воєнного стану, ця форма народовладдя не може бути реалізована незважаючи на те, що термін повноважень Президента України, як і депутатів Верховної Ради України та представницьких органів місцевого самоврядування уже завершилися, оскільки при цьому не будуть дотримані приписи Конституції та Виборчого кодексу України, порушуватимуться виборчі права громадян України.

Проте вітчизняний законодавець повинен уже зараз напрацювати відповідну нормативну базу, що дозволить провести вибори зразу ж після скасування воєнного стану та завершення повномасштабної війни, з повним дотриманням вироблених міжнародною спільнотою виборчих стандартів.

При цьому вітчизняними парламентаріями, на наш погляд, має бути взято до уваги ряд міжнародних документів, які передбачають, по-перше, впровадження електронного урядування, що ґрунтується на сучасних досягненнях інформаційних технологій та передбачає формування ефективної електронної платформи комунікації у трикутнику «держава – суспільство – людина», долаючи проблеми закритості органів державної влади та місцевого самоврядування, формуючи засади їх функціонування на демократичних основах, де людина, її права і свободи виступають найвищою соціальною цінністю і гарантується право громадян брати участь в управлінні державними справами, вільно обирати та бути обраними до представницьких органів державної влади і місцевого самоврядування і т. ін.; по-друге, розкривають природу самої електронної демократії як компоненту реалізації демократичного конституційного ладу в умовах сучасного інформаційного суспільства, яка розкриває нові можливості, що націлені на подолання одноосібної професіоналізації державного управління та вирішення проблем взаємодії з електоратом виключно в передвиборчий період, забезпечує можливість кожного громадянина брати участь у формуванні та реалізації державної політики, прийнятті рішень органами влади, має потенціал мобілізації виборців, збільшити участь громадян у державно-правовому процесі, поліпшити надання публічних послуг, сприяти інноваціям, економічному зростанню та зміцненню демократії [1, с. 6].

В такому аспекті питання електронної демократії та новітніх інформаційних технологій голосування відображені сьогодні у таких міжнародних актах як: Кодекс належної практики у виборчих справах Венеціанської комісії; Настанови ОБСЄ/БДПЛ щодо спостереження й оцінювання цифрових рішень, які застосовують на виборах; Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність; Рекомендація R (2004) 11 Комітету Міністрів Ради Європи «Про правові, організаційні та технічні аспекти електронного голосування», яка прийнята Комітетом Міністрів 30 вересня 2004 року; Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1459 (2005) «Про усунення обмежень на право голосу», що містить рекомендацію державам-членам і спостерігачам Ради Європи полегшити здійснення права голосу громадянам, які проживають за межами країни, передбачивши можливість дистанційного голосування (поштою та/або в консульських установах) і можливість е-голосування; Рекомендація CM/Rec (2017) 5 Комітету

міністрів державам-членам щодо стандартів для електронного голосування, яка містить правові, організаційні та технічні стандарти, а саме детальні вимоги, які застосовують до всіх видів електронного голосування та електронного підрахунку голосів в країнах-членах Ради Європи; Рекомендація СМ/Рес(2018)4 Комітету міністрів державам-членам щодо участі громадян у місцевому публічному житті (прийнята Комітетом міністрів 21 березня 2018 року), яка передбачає впровадження електронного голосування на місцевих виборах; Рекомендація Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо електронної демократії (електронної демократії): СМ/Рес (2009)1 від 18 серпня 2019 р., яка виокремила цілий ряд секторів електронної демократії, в тому числі електронні вибори, електронний референдум, електронна ініціатива, електронне голосування; Принципи використання цифрових технологій, що відповідають основним правам, у виборчих процесах, затверджені Радою демократичних виборів на її 70-му засіданні (10 грудня 2020 р.) та прийняті Венеціанською комісією на 125-му пленарному засіданні (11-12 грудня 2020 р.) та ін.

Ці міжнародні акти визначають ключові напрями і стандарти розвитку електронної демократії у сучасному світі, окреслюють розуміння її політичних «меж», розкривають природу електронної демократії як невід'ємної складової сучасних процесів в інформаційному суспільстві, яке підтримує традиційні та формує низку інноваційних механізмів та інструментів, корисних для застосування в новітніх демократичних процесах державотворення, що передбачає участь громадян на всіх рівнях державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних засобів і технологій.

Маємо визнати, що сьогодні, незважаючи на те, що інформатизація та цифровізація суспільства відіграють значну роль у всіх процесах вітчизняного державного будівництва, на жаль у сфері виборів Україна має ще багато що зробити, вивчивши, передусім зарубіжний досвід з цього питання. Голосування паперовими бюлетенями, незважаючи на те, що воно доволі-таки просте, застосовується у світі все менше. І навпаки сьогодні усе частіше для голосування використовуються нові нетрадиційні технології – виборчі машини, перфокарти для ЕВМ, спеціальні бюлетені, які «зчитуються» високошвидкісними фотоелектронними детекторами і т. ін. Завдяки розвитку інформаційних технологій все більше поширення у світі отримує електронне голосування з використанням Інтернету, яке надає більш широкі і різноманітні можливості голосування через електронні комунікативні системи, через телефон, діджитальне телебачення, SMS, через комп'ютерні центри, шляхом використання електронних виборчих пристроїв на виборчих дільницях чи в публічних місцях (kiosk voting) і т. ін.

Використання Інтернету при голосуванні законодавчо дозволено у Швейцарії, Естонії, Бразилії, Індії, Канаді та цілому ряді інших країнах. Ще в багатьох державах в цьому напрямку ведуться експерименти. Так, у 1995 році Бельгія відповідно до закону «Про здійснення автоматизованого (електронного) голосування» від 11 квітня 1994 р. впровадила у національний виборчий процес електронне голосування за допомогою комп'ютера, в який вставляється магнітна карта; у 1999 році Франція протестувала технологію Інтернет-голосування у семи містах на виборах до Європарламенту, а з 2009 р. окремим указом визначені правові аспекти здійснення відповідного виду голосування для громадян, які проживають за кордоном; у травні 2000 р. у США в штаті Аризона демократи дозволили своїм виборцям голосувати через електронну мережу на «праймеріз» президентських виборів. У результаті 40 тис. виборців уперше проголосували через Інтернет. Продовжуючи цей експеримент на самих президентських виборах, голосувати через електронну мережу дозволили в містах Фенікс (Аризона) та Сан-Дієго і Сакраменто (Каліфорнія). Окрім того, 200 військовослужбовців, що перебували в день виборів за кордоном, голосували через Інтернет у містах свого постійного проживання в Південній Кароліні, Техасі, Флориді та Юті. У 2009 році 47 держав обговорювали чи використовували ті чи інші форми електронного голосування, в 2015 році таких країн уже нараховувалося 99.

У 1982 році пілотний проект Е – голосування запроваджено в Індії. З 2002 року машини для голосування працюють по всій території цієї держави. Країна використовує недороге обладнання та порівняно прості технології. Однак полеміка навколо ймовірних проблем через можливі хакерські втручання підштовхує до реформування процедури Е-голосування.

Південна Корея у 2005 році теж ввела систему електронного голосування.

Загалом сьогодні країни світу можна поділити на три групи щодо застосування електронного голосування:

- 1) держави, що впроваджують електронне голосування;
- 2) країни, які роблять спроби впровадження електронного голосування;

3) держави, які відкидають можливість введення електронного голосування на виборах.

Серед країн, які доволі успішно започаткували електронне голосування виділяється Естонія, в якій концепція електронного голосування розвивалася разом зі широкою політикою електронного урядування, цифровізацією публічних послуг та формуванням високої цифрової культури, що розпочалися ще у 2000 році, коли в країні почав діяти Закон про цифрові підписи, який за п'ятирічний термін був апробований та адаптований до соціальної і правової реальності. Це дало змогу у 2005 р. на місцевих виборах вперше реалізувати електронний спосіб голосування. Правда, тоді через Інтернет проголосувало тільки 2% виборців. Однак на парламентських виборах у березні 2007 р. у цей спосіб проголосувало вже понад 3% виборців (приблизно 36 тисяч громадян Естонії). А на парламентських виборах в 2023 році в Естонії вперше онлайн проголосували понад 50% виборців, які взяли участь у виборах (із 615 тисяч виборців, які взяли участь у голосуванні, онлайн свої голоси віддали 313 тисяч).

При впровадженні електронного голосування в Естонії бралось до уваги, що Інтернетом в країні користувалося більше 63% громадян у віці від 25 до 40 років.

Електронна система голосування в Естонії доволі проста у користуванні. На офіційному сайті «Valimised.ee» міститься інформація навчального характеру щодо голосування через Інтернет (інструкції для голосування). Цей же сайт використовується для самого Інтернет-голосування. Проголосувати по Інтернету можна на будь-якому комп'ютері, який під'єднаний до Інтернету, має пристрій, що зчитує чіп-картки (і програмне забезпечення до нього), а також операційні системи Windows, MacOS або Linux.

Саме Інтернет-голосування в Естонії є декількох видів:

а) Інтернет-голосування за допомогою індивідуальної ідентифікаційної карти (ID-карти), до якої додаються два PIN-коди. Карта вставляється в пристрій для її зчитування – в карт-рідер і після верифікації виборця завдяки першому з отриманих PIN-кодів, виборець заходить на офіційний сайт для голосування, скачує і запускає спеціальний додаток. Якщо виборця ідентифіковано, то з'являється веб-сторінка з прізвищами кандидатів і виборець здійснює свій вибір із запропонованого списку. Надалі цей вибір підтверджується електронним підписом виборця (другим PIN-кодом). Цим завершується електронне голосування і виборця просять закрити вікно програми.

б) Інтернет-голосування за допомогою цифрового посвідчення особи (digi-ID), яке є документом, що посвідчує особу виборця в Інтернеті як такого, що має цифровий підпис (нагадує ID-карту без фото) і використовується тільки в мережі Інтернет. Процедура голосування за допомогою Digi-ID ідентична голосуванню завдяки індивідуальній ідентифікаційній карті (ID-карті) – після ідентифікації виборця електронна система надає йому можливість ознайомитися зі списками кандидатів від партій та кандидатів у його виборчому окрузі. В електронному виборчому бюлетені виборець зазначає реєстраційний номер кандидата, після чого система підтверджує прийняття чи неприйняття його бюлетеня.

в) Інтернет-голосування за допомогою мобільного телефону, який, по-перше, повинен мати спеціальну сертифіковану SIM-карту (mobile-ID SIM), по-друге, бути підключений до комп'ютера. У свою чергу, виборець має завчасно отримати відповідні PIN-коди для електронного голосування та мати цифровий підпис. Вперше цей спосіб голосування був впроваджений у 2011 р. на виборах Рийгікогу. Для голосування мобільний телефон підключається до комп'ютера, виборець заходить на сайт для голосування і запускає відповідний додаток. Надалі введенням PIN 1 відбувається ідентифікація виборця, а підтвердження його вибору введенням PIN 2.

Слід відзначити, що всі необхідні для дистанційного електронного голосування додаткові пристрої доволі доступні для придбання, наприклад, карт-рідер в естонських магазинах продається приблизно за 8 дол. PIN-коди громадяни Естонії отримують безкоштовно в Бюро обслуговування Департаменту громадянства і міграції. Там же вони отримують ID-карту, яка слугує внутрішнім паспортом в Естонії.

Все це сприяє тому, що громадяни цієї країни доволі схвально сприймають таку форму голосування і з кожною виборчою кампанією кількість виборців, які реалізують своє виборче право шляхом електронного голосування збільшується [2, с. 113-116].

Хоча зазначимо, що незважаючи на те, що загалом система електронних виборів в Естонії продемонструвала позитивні тенденції, навіть після двадцяти років використання все-таки є правові проблеми і політичні розбіжності щодо інтернет-голосування. Тому 24 травня 2024 року було прийнято поправки до Закону про вибори Рийгікогу (REA) відповідно до рішень Верховного суду від 2019 і 2023

років, які закликали до подальшого регулювання електронного голосування на законодавчому рівні. Вказані рішення акцентували увагу на потребі удосконалення організаційних, процедурних та матеріально-правових положень для підтримки законодавчого нагляду й довіри громадськості до виборчого процесу.

Ще одна країна, де використовується електронне голосування на виборах, – це Об'єднані Арабські Емірати (далі – ОАЕ). В цій країні систему виборчого голосування було оновлено відповідно до цифрової трансформації країни, коли на практиці набула чинності політика цифрових послуг, було впроваджено національну систему інформаційної безпеки та систему цифрового посвідчення особи UAE Pass у всіх урядових транзакціях. Після цього у 2015 році процедура електронного голосування використовувалася на парламентських виборах. Надалі вона мала місце під час виборчого процесу у 2019 та 2023 роках.

Електронне голосування в ОАЕ, відповідно до Резолюції Національного виборчого комітету від 6 липня 2023 року № 25 щодо виконавчих положень виборів до Федеральної національної ради 2023 року, має гібридний характер, що дозволяє виборцям вибирати вид голосування. Система дистанційного голосування дає змогу виборцям голосувати з будь-якого місця, і в країні, і за її межами, за допомогою цифрових додатків, запущених Федеральною національною радою. При цьому виборці за межами країни можуть голосувати дистанційно з початку періоду дострокового голосування до основного дня виборів, без створення виборчих дільниць у посольствах [3, с. 132-134].

Доволі поширене електронне голосування у Швеції, де згідно Федерального закону «Про політичні права» від 17 грудня 1976 р. (з відповідними змінами та доповненнями) дозволено Федеральній раді, проконсультувавшись із зацікавленими кантонами та муніципалітетами, проводити експерименти з електронного голосування. На сьогодні в цій країні діє дві системи електронного голосування: женевська та цюріхська.

Женевська система характеризується тим, що для електронного голосування введено карту виборця із 16-значним особистим ідентифікатором і 4-значним кодом безпеки та опціями щодо різних способів голосування. Для виборців також створено спеціальний веб-сайт, на якому можна шляхом введення персонального коду отримати бюлетень для голосування та здійснити саме голосування, яке складається із чотирьох стадій:

1. Щоб бути перевіреною як особа, що має право голосу, е-виборець повинен ввести індивідуальний ідентифікаційний номер, який розміщений на бюлетені та змінюється для кожної спроби голосування (звичайно, можна спробувати ввести випадкові числа, але при цьому шанси знайти потрібний номер, як стверджують фахівці, один на п'ять мільярдів). Коли система розпізнає користувача як авторизованого виборця, він підключається до захищеного сервера.

2. Особа вважається такою, що проголосувала, після введення фактичних даних.

3. Система забезпечує підтвердження зробленого вибору та запитує підтвердження користувача. Особа повинна пройти попередню процедуру ідентифікації, зазначивши свою дату народження та пін-код зі свого виборчого бюлетеня. Цей пін-код знаходиться під гумовим ущільнювачем, який необхідно зняти щоб його побачити. Після зняття гумового ущільнювача бюлетень для голосування вважається недійсним і не може бути використаний в подальшому голосуванні поштою або у виборчу скриньку. Однак цим бюлетенем можна послуговуватися в разі, якщо виборець ще не віддав свій голос в електронному вигляді.

4. Особа отримує підтвердження, що її голос прийнятий та внесений у базу даних системи електронного голосування.

Специфікою цієї моделі є те, що всі офіційні документи надсилаються виборцям поштою за три тижні до дати голосування. З доданою карткою для персонального голосування виборці можуть надавати свої бюлетені поштою, в Інтернеті або в виборчу скриньку. Картка для голосування дійсна тільки для поточного голосування, що по суті означає реалізацію активного виборчого права громадянина на виборах і забезпечує принцип «одна людина – один голос», оскільки такий голос не може бути використаний повторно.

Цюріхська система електронного голосування складається з кількох елементів, розміщених у різних місцях, які обслуговуються різними сторонами: з виборчої системи, яка збирає, перевіряє та опрацьовує відповідні дані; платформи для електронного голосування; центрів для відомостей (дата-центри) у різних громадах у межах кантону, які містять реєстраційні дані виборців; інтерфейсу ко-

ристувача; технічних засобів (комп'ютера з інтернет-підключенням, мобільного телефону або системи інтерактивного телебачення). Усі ці елементи пов'язані один з одним в межах особливої публічної мережі передачі даних. Як у Женеві, виборець отримує реєстраційну інформацію листом і з вказівкою на всі засоби голосування.

Щодо електронного голосування, то реєстраційний лист містить ID користувача, прихований пін-код, «відбитки пальців» для перевірки дійсності сертифікату браузера, а також спеціальний символ безпеки для подальшої аутентифікації. Крім того, в листі знаходиться таблиця кодів SMS, які можуть використовуватися в поєднанні із системою SMS. З метою безпеки ці коди різні для кожної людини.

Для того щоб проголосувати через Інтернет користувач направляє браузер до веб-сайту для електронного голосування, а потім вводить свій ідентифікатор, після чого отримує та заповнює електронний бюлетень. Потім особа повинна переконатися, що ідентифікатор безпеки, відображений на веб-сайті для електронного голосування, відповідає коду, який він попередньо отримав у листі. Після цього йому пропонується ввести дату народження та пін-код, теж отриманий поштою, і тоді з'являється можливість подати бюлетень для голосування. Користувач отримує підтвердження. SMS-голосування здійснюється за подібною процедурою. Користувач генерує проект SMS-повідомлення, що містить його ID користувача, код для конкретного голосування, в якому він бажає брати участь, а також код, що позначає потрібне голосування. Для отримання підтвердження особа надсилає SMS-повідомлення за номером, чекає на відповідь, а потім надсилає ще одне SMS-повідомлення зі своїм пін-кодом і датою народження.

Цюрихська система також містить вимоги з безпеки та конфіденційності, пов'язані з відповідними функціями. Дані про реєстрацію виборців передаються тільки від окремих громад з метою отримання реєстраційного листа та перевірки ідентифікації виборця під час використання системи електронного голосування. По суті, «віртуальний» реєстр створюється заново на кожен екземпляр, коли потрібні дані, наприклад, кожного разу, коли користувач здійснює електронне голосування на платформі, – але видаляється одразу після цього. Комунікації між комп'ютером інтернет-користувача та сервером платформи для електронного голосування шифруються, і сервери додатково захищені брандмауером. Віддані голоси зберігаються у базі даних у зашифрованому вигляді й одночасно зберігаються у сервісі Write Once Read Multiple (WORM) для додаткової безпеки. Пін-коди захищені печатками безпеки, щоб засвідчити, що люди, які подають паперові бюлетені, ще не проголосували електронним способом.

Як бачимо, у Цюриху система електронного голосування має додаткові функції, оскільки окрім інтернет-голосування система також дозволяє голосувати, надсилаючи SMS-повідомлення, а також використовувати при голосуванні системи інтерактивного телебачення (ІТВ) [4, с. 24-27].

Позитивний приклад Швейцарії, Естонії та інших країн з впровадження ДЕГ дозволяє говорити про його достатню надійність і безпеку, а також про легітимність результатів голосування. Хоча відзначимо, що в деяких країнах навпаки відмовляються від електронного голосування. Так, у 2006 році всього за декілька тижнів перед початком першого Е-голосування уряд Бахрейну вирішив повернутися до паперового голосування через тиск із боку опозиції, яка підозрювала намір фальсифікувати результати голосування. Також у 2008 році Е-голосування було призупинене після 20 років використання в Нідерландах. Тоді активістам вдалось переконати суспільство у тому, що системи, які використовуються, за певних обставин можуть поставити під загрозу таємницю голосування [5].

Це спонукало вітчизняних політиків зробити перші кроки щодо визнання такої моделі голосування в нашій країні, зокрема:

1. Верховною Радою України прийнято:

а) Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09 січня 2007 р. № 537-V;

б) Виборчий кодекс України, який ч. 1 ст. 18 передбачає використання інноваційних технологій у виборчому процесі;

в) Закон України «Про всеукраїнський референдум», згідно з яким питання електронних процедур у процесі всеукраїнського референдуму здійснюватиметься у порядку, визначеному законом щодо застосування інноваційних технологій з електронного (машинного) голосування;

г) Закон України «Про Національну програму інформатизації» від 01 грудня 2022 р. № 2807-IX, який прийшов на зміну однойменному закону 1998 р., і вперше на законодавчому рівні закріпив легальне визначення «електронної демократії».

2. Президентом України видано Указ «Про деякі заходи щодо поліпшення доступу фізичних та юридичних осіб до електронних послуг» від 29 липня 2019 р. № 558/2019, який одним із пріоритетних завдань забезпечення доступності та зручності електронних послуг для фізичних осіб передбачає започаткування можливості запровадження електронного голосування під час виборів та референдуму;

3. Кабінетом Міністрів України затверджені:

а) Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20 вересня 2017 р. № 649-р.;

б) Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» від 08 листопада 2017 р. № 797-р.;

в) Розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р, яка визначає, що можливість голосувати через Інтернет-мережу підвищить загальну оперативність отримання результатів, полегшить процедуру волевиявлення, дасть можливість скористатися своїм виборчим правом дистанційно і у перспективі дозволить залучити до виборчого процесу більшу кількість громадян, що покращить репрезентативність та якість виборів і передбачає у Плані заходів щодо її реалізації розроблення проекту Закону «Про електронне голосування» [6, с. 118-120].

Можна говорити, що Україною здійснена й значна «технічна» підготовка до запровадження електронного голосування на виборах:

1. запроваджені сучасні електронні методи ідентифікації особи (внутрішні паспорти у вигляді ID-карток та біометричні закордонні паспорти громадян України, Mobile ID, Bank ID), які у перспективі можуть бути використані для ідентифікації виборця під час електронного голосування;

2. наші співгромадяни мають можливість отримати електронний цифровий підпис, який у перспективі може бути використаний під час електронного голосування;

3. упроваджено додаток «Дія» – сервіс, за допомогою якого реалізується ідея «країни в смартфоні», одним з етапів якої у може стати електронне голосування.

Проте, незважаючи на ці досягнення, вітчизняні дослідники цього питання справедливо зазначають, що провести вибори в «Дії» або з використанням інших електронних ресурсів сьогодні занадто ризиковано. Електронні вибори в інших державах тестуються декілька років і лише поступово впроваджуються на національний рівень, коли є відповідна довіра і впевненість у їхній ефективності. Ризики кібератак з боку хакерів держави-агресора залишаються вкрай високими для вітчизняних виборів, навіть якщо організувати онлайн-вибори лише для закордонних виборців. Окрім цього існують ризики фальсифікацій результатів виборів. Не зрозуміло й те, як забезпечити таємницю волевиявлення, адже для гіпотетичної участі в онлайн-виборах громадянину доведеться підтвердити свою особу під час авторизації у відповідній електронній системі. Відкритими залишаються питання підрахунку таких голосів, спостереження з метою недопущення фальсифікації виборів тощо. Отже, онлайн-вибори наразі передчасні та нереалістичні для України.

В літературі справедливо застерігається, що відповідно до наявних у Раді Європи підходів імплементації системи електронного голосування в Україні має передувати реалізація цілого ряду різноманітних напрямків державної політики, і передусім технологічного характеру, які повинні охоплювати:

- розробку необхідного сертифікованого апаратного та програмного забезпечення для електронного голосування та його перевірку компетентним органом на предмет відповідності технічним вимогам;
- узгодження технологій електронного голосування з наявними в нашій країні ініціативами у сфері електронного урядування;
- з'ясування рівня підготовленості та спроможності технічної інфраструктури щодо кібербезпеки, захисту даних та ідентифікації виборців з метою запобігання маніпулюванню технологіями;
- залучення виборців, представників громадськості до проектування системи електронного голосування, щоб своєчасно виявити її недоліки, обмеження та проводити тестування системи на предмет її зручності використання на кожному етапі у процесі розробки [7].

Однак, це не значить, що ми маємо залишити поза увагою таку форму голосування. Навпаки повинні визнати той факт, що сьогодні Інтернет та нові інформаційні технології являють собою значний потенціал розширення можливості участі громадян у політичному житті країни, забезпечення біль-

шої прозорості реалізації демократичних процесів державотворення, розширення «публічної сфери» форм участі громадян у формуванні представницьких органів публічної влади в Україні і т. ін.

Саме електронне голосування являє собою нову, таку що розвивається і отримує свої визнання у все більшого числа країн, а відповідно доволі актуальну форму голосування. Це пояснюється тим, що електронне голосування, по-перше, достатньо мобільне, по-друге, воно має великий потенціал для зниження організаційних витрат, оскільки нема потреби друкувати бюлетені чи відкривати виборчі дільниці; по-третє, воно все більше сприймається молодшими представниками суспільства, які не готові стояти в чергах на виборчих дільницях і в той же час готові приймати участь в управлінні державою, впливати на державну політику завдяки новітнім технологіям голосування, по-четверте, це інклюзивність та безбар'єрність такого голосування; по-п'яте, це економічно вигідно – витрати на розробку відповідної програми одноразові і вони фінансово скуповуються уже через декілька виборчих кампаній.

Не слід залишати поза увагою й той факт, що міжнародна спільнота позитивно відноситься до питання запровадження національними державами електронного голосування. Зокрема про це свідчать уже згадувані нами Рекомендації R (2004) 11 Комітету Міністрів Ради Європи з правових, організаційних і технічних стандартів електронного голосування, які прийняті Комітетом Міністрів 30 вересня 2004 року та інші міжнародні акти, які ми називали вище.

Вітчизняним парламентаріям варто врахувати ці фактори. Тому, на наш погляд, депутати Верховної Ради України мають опрацювати законодавчі варіанти запровадження у майбутньому в Україні електронного голосування (взявши за взірць практику тієї ж Естонії, ОАЕ, Швеції та інших країн), коли для цього будуть сприятливі умови, зокрема, достатня поширеність в Україні Інтернету, можливість користуватися його послугами широкої маси населення тощо.

Така форма голосування отримавши своє законодавче визнання в Україні не буде сприйматися як щось надзвичайне, а навпаки, своєю оригінальністю буде приваблювати, особливо виборців, які в день виборів перебувають за межами місця свого постійного проживання, чий фізичний стан не дозволяє їм прибути на виборчі дільниці, та молоде покоління виборців, яке найбільше схильне до абсентеїзму, до участі у формуванні представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування шляхом реалізації свого активного виборчого права.

**Висновки.** Можемо резюмувати, що сьогодні імплементувати в Україні систему електронного голосування ще зарано. Це доцільно робити тоді, коли: а) в суспільстві буде мати місце чітке розуміння необхідності його впровадження; б) існуватиме широка згода щодо доцільності електронної форми голосування у різних політичних сил; в) буде розроблено належної якості апаратне та програмне забезпечення для електронного голосування; г) матиме місце достатня поширеність Інтернету в країні та можливість користуватися його послугами у широкої маси населення; г) у виборців буде довіра і впевненість у виборчій системі, виборчій адміністрації, результатах виборів. Це сприятиме підвищенню рівня довіри громадян до держави, матиме наслідком високий рівень прозорості демократичних процедур формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування; сприятиме мотивації участі громадян у виборчих кампаніях. Як зазначається у Рекомендаціях Ради Європи № R (2004) 11 від 30 вересня 2004 року: «(і) Електронне голосування має будуватися на демократичних принципах та бути надійним і безпечним, як вибори та референдуми, що проводяться без застосування електронних засобів» [8].

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Романчук О.З. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження: Автореферат дис. .... канд. юрид. наук: 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. Ужгород, 2020. 20 с.
2. Марцеляк О. Вибори в Україні в умовах російської агресії: виклики та шляхи їх подолання. *NATIONAL SECURITY AND DEFENCE*. № 1-2 (195-196). 2024. С. 110-117. URL: [https://gazumkov.org.ua/images/2024/10/28/NSD195-196\\_2022\\_eng.pdf](https://gazumkov.org.ua/images/2024/10/28/NSD195-196_2022_eng.pdf)
3. Філіпчук К.В. Виборчі права в умовах глобалізаційних трансформацій: Дисертація ... ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львів, 2026. 277 с.
4. Барікова А.А. Електронна держава: нова ефективність урядування: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 224 с.

5. Максенко М. У ЦВК пояснили чому Україна відмовилася від електронного та поштового голосування. URL: [https://www.ukr.net/news/details/society/110529657.html?utm\\_source=share&utm\\_medium=mobile](https://www.ukr.net/news/details/society/110529657.html?utm_source=share&utm_medium=mobile)
6. Марцеляк О. В., Марцеляк С. М. Новітні інформаційно-комунікаційні системи голосування як інструмент електронної демократії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Сер. «Право». 2025. Вип. 39. С. 113–125. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/issue/view/1598>.
7. Токар-Остапенко О.В. Електронне голосування: перспективи впровадження в Україні. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/tokar-1.pdf>
8. Рекомендації Ради Європи № R (2004) 11 від 30.09.2004 «Про правові, організаційні та технічні аспекти електронного голосування». *Правова інформатика*. 2009. № 3 (23). URL: <https://ippi.org.ua/vid-redaktsiinoi-kolegii>

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Марцеляк О.В., Марцеляк С.М., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0